

DOUĂ CONJECTURI VITRUVIENE

DE

TRAIAN COSTA

În tratatul *Despre arhitectură* al lui Vitruviu, 6, 6, 7, toate manuscrisele oferă următorul text (ed. Krohn, 1912):

sin autem officient trabes seu lumina aut contignationes, de superioribus partibus aperiatur et ita inmittatur.

(E vorba de practicarea ferestrelor într-un perete căruia un zid prea apropiat îi fură din lumină.)

E evident că fraza, așa cum apare în manuscrise, cuprinde un contrasens. Choisy (în ediția sa bilingvă din 1909) încearcă să corecteze astfel pasajul (6, 8, 27):

sin autem officient trabes seu l(i)mina: (sub) contignationes, de superioribus partibus aperiatur, et ita inmittatur,

traducînd precum urmează:

Dans les cas où des poutres ou linteaux (de fenêtres) pourraient faire obstacle (à la lumière): Qu'on pratique les ouvertures (sous) les solivages, aux dépens des parties supérieures (des parois): et qu'ainsi (la lumière) soit introduite.

Krohn înlocuiește pe *seu* din manuscrise cu *ea*, păstrînd în rest textul neschimbat (*sin autem officient trabes ea lumina aut contignationes eqs*).

Eu cred însă că pasajul trebuie îndreptat așa:

sin autem officient trabes ea lumina, sub contignationes, de superioribus partibus, aperiatur et ita inmittatur

și, în versiunea românească sub tipar la Editura Academiei, am tradus (6, 8, 19):

Dacă lîntourile ferestrelor vor împiedica lumina, atunci deschizătura să se facă mai sus, sub grinzile plafonului, și astfel etc.

Din punct de vedere paleografic, nu mi se pare imposibil și nici improbabil ca arhetipul, pierdut, care va fi avut (cu scriere anglosaxonă; cf. Krohn, p. VIII) *trabesealuminasub* să fi fost copiat *trabeseuluminaaut* (= *trabes seu lumina aut*).

Al doilea pasaj de care mă ocup e 8, 3, 2 (Krohn):

sunt etiam odore et sapore non bono frigidi fontes, qui ab inferioribus locis penitus orti per loca ardentia transeunt et ab eo per longum spatium terrae percurrentes refrigerati perueniunt supra terram sapore, odore coloreque corrupto, uti...

Aparatul critic al ediției Krohn semnalează o singură variantă: *super (terram)* în loc de *supra*, în două manuscrise mai recente. Choisy dă același text, doar cu deosebiri de punctuație, care mi se par destul de semnificative pentru a le consemna (8, 3, 3):

Sunt etiam odore et sapore non bono, frigidi fontes: Qui, ab inferioribus locis penitus orti, per loca ardentia transeunt; et, ab eo, per longum spatium terrae percurrentes: refrigerati, perueniunt... (restul e identic)

și traduce:

Par contre, il existe des sources froides, d'odeur et de saveur non bonne: Celles-ci, issues des lieux inférieurs dans leurs profondeurs (mêmes), passent à travers les lieux brûlants; et, ensuite, cheminant à travers un long espace de terre: refroidies, elles parviennent à fleur de terre avec saveur, odeur et couleur altérée.

Deși lui Vitruviu îi alunecă din pană numeroase pleonasme, părerea mea este că *penitus* nu poate veni nemijlocit după *ab inferioribus locis*; el trebuie mutat mai departe, după *orti*, iar ca sens trebuie legat de *transeunt* (mai degrabă decît de *ardentia*):

ab inferioribus locis orti, penitus per loca ardentia transeunt...

Iată de ce am tradus astfel (8, 3, 3):

Există însă și izvoare reci cu miros și gust neplăcut, cele care, izvorînd din adîncimi, trec chiar de îndată (= din adînc, penitus) prin locuri înfierbîntate și pe urmă, parcurgînd cale lungă sub pămînt, ajung la suprafața solului răcite, cu gustul, mirosul și culoarea alterate etc.

Trebuie să adaug că versiunea lui Choisy devine identică cu cea romînească dacă mutăm virgula de după (*mêmes*) înainte de *dans leurs...* Dar am atras atenția asupra felului în care punctuează Choisy fraza latinească pentru a dovedi că în traducerea lui nu avem de-a face cu o greșeală de tipar în punctuație. Eroarea manuscriselor e foarte banală: intervertirea a două cuvinte consecutive. Restabilind forma pe care eu o presupun inițială, textul devine mai clar și corect.

CONIECTVRAE IN VITRVVIVM DVAE

SVMMARIVM

In Vitruvii qui De architectura inscribitur libri textum has emendationes scriptor recipiendas censet:

(6, 6, 7 editionis Krohnianae) pro codicum *trabes seu lumina aut contignationes* sic scribendum: *trabes ea lumina, sub contignationes*;

(8, 3, 2) pro *ab inferioribus locis penitus orti per loca ardentia transeunt* scribendum: *ab inferioribus locis orti, penitus per loca ardentia transeunt*.